

SPORTOLÓI ÉLETPÁLYA MODELL BEÁGYADÓZOTTSÁGA A SPORTOLÓ NEMZET SPORTSTRATÉGIÁJÁBA

FARAGÓ BEATRIX¹ - KONCZOSNÉ SZOMBATHELYI MÁRTA²

Összefoglalás

A kutatás célja, hogy felmérje, Magyarországon a sportági stratégiák ténylegesen hordozzák-e az élsportolói életpálya modellt és alkalmazásuk megvalósul-e. A felmérés összehasonlításként kitér az európai sportolói életpálya modellekre. A kutatás mintája a sportszövetségek sportági stratégiája, amely magyarországi és európai kitekintésben is vizsgálja az élsportolók életpálya modelljének megjelenését, alkalmazását. Módszere adatelemzés. A kutatás eredménye szerint az élsportolói életpálya modell operatív megvalósítása kevésbé nyert utat hazánkban, bár törekvések, iránymutatások már jelen vannak. Egyes sportszövetségek, szervezetek, intézmények esetében elindultak programok, hatékonyságának vizsgálata még várat magára. Az Európai Unió törekvések egyértelműen támogatják, ösztönzik a sportolói pálya modellé válását, amely az élsport utáni életszakaszra biztosítja a sikeres életutat.

Kulcsszavak:

sportoló, kettős életpálya modell, sportstratégia, versenyképesség

Summary

The aim of the research is to assess whether sporting strategies in Hungary actually carry the athletes' career path and their application is realized or not. The survey focuses on European athletes' career pathways as a comparison. The model of the research is the sports strategy of sports federations, which examines the appearance and application of the career path of the athletes in Hungarian and European outlook. The method of research is data analysis. According to the results of the research, the operational realization of the athletic career pathway is less successful in Hungary, although aspirations and guidelines are already present. Some sports federations, organizations, institutes have started to run programs and their effectiveness is still under consideration. The aspirations of the European Union clearly support and encourage the development of an athletic track model, which will ensure a successful life path for the life span.

Keywords:

athlete, dual career model, sports strategy, competitiveness

---

¹ PhD hallgató, Széchenyi István Egyetem, Regionális- és Gazdálkodástudományi Doktori Iskola; E-mail: beatrice.farago@sze.hu

² egyetemi docens, dr, PhD habil, Széchenyi István Egyetem; E-mail: kszm@sze.hu

Bevezetés

Az élsportolók életpályája a magyarországi rendszerváltást követően spontán alakult. A korábban létrehozott sportolói státuszok megszűntek, így a sportolóknak maguknak kellett érvényesülniük összeegyeztetve a sportolói pályafutásukat az iskolával és az élsportot követő életszakaszban végzett egyéb tevékenységeikkel.

A Magyar Kormány (2004. évi I. törvény a sportról) és az Európai Unió (EU Guidelines on Dual Careers of Athletes Recommended Policy Actions in Support of Dual Careers in High-Performance Sport 2012) törekvése magában foglalja a kettős életpálya (dual career) modellek elősegítését, mely a sportolói karrier és a tanulás, valamint a munkába való integrálás átkötését, együttes végzését támogatja, intézkedéseivel előmozdítja azt. Az élsportolók karrierjében hátrányként jelenik meg, hogy az élet több területe háttérbe szorul számukra az aktív sportkarrier idején, mint például a tanulmányi előmenetel, vagy a civil munkára való felkészülés. Ebben a speciális élethelyzetben nyújt segítséget a kettős karrier modell, amely kezeli a sportoló iskolai fejlesztését, a munkaerőpiaci felkészítését a sportolói pályafutás befejezéséhez.

Minta és módszerek

Az élsportolói életpálya modell magyarországi megjelenését az öt látványsport és a 16 kiemelt sportág sportágfejlesztési stratégiájában való megjelenés által vizsgáltuk, mint szekunder kutatás. Az érintett sportágak a kiemelt sportághoz tartoznak: asztalitenisz, atlétika, birkózás, evezés, cselgáncs, kajak-kenu, kerékpársport, korcsolyasport, ökölvívás, öttusa, röplabda, sportlövészet, tenisz, torna, úszás, vívás, valamint az öt látványsport: labdarúgás, kézilabda, kosárlabda, vízilabda, jégkorong. A vizsgálat kiterjedt a vizsgált sportágak sportágfejlesztési stratégiájának elemzésére, kiemelten, hogy a kettős karrier, mint stratégiai irány megjelenik-e a stratégiájában? Esetleg az élsportolói életpálya modell elemei része-e a sportági stratégiának?

Eredmények

A tanulmányban a sportolói életpálya modell megjelenése kerül bemutatásra a látvány- és csapatsportágakban és a 16 kiemelt sportág sportágfejlesztési stratégiájában. A kettős karrier modell kialakulása, annak nemzetközi és hazai vonatkozásainak ismertetése által láthatóvá válik az élsportolói karrier kiépülése és hazai vonatkozása. A sportolói életpálya modell elemeinek bemutatása determinálja annak létjogosultságát, szükségességét, esetleges hiányát. A tanulmány által láthatóvá válik, hogy a kettős karrier hazánkban milyen szinten tart, amely által a fejlesztés irányvonala is megmutatkozik.

Az élsportolói életút elemei

A sportoló életútja

Az élsportolói pálya megismeréséhez a sportszociológiai elemzések és folyamatai mutatják meg az utat. A sport, mint szocializációs közeg alapján láthatóvá válik a sportolók társadalomban betöltött státusa, a sport általi személyiségfejlődése. „A pálya a személyiség életútjának munkával töltött szakasza, nem önálló valami, amire a személyiség rátalál, hanem hozzá tartozik, belőle fakad.” (Csirszka 1966, 94). Az élsportolók sikeres életvitelének kiemelt része az életpálya-modellben a tanulás és a motiváció. A sportolók eleinte nem tudatosan vesznek részt az oktatási rendszerben. Ennek ellenére karrierjük mellett kiemelkedő fontosságú a tanulás, amely megalapozza a civil életben való érvényesülésüket. Az élsportolók életpálya modelljének része az élethosszig tartó tanulás (Life Long Learning) és a kettős karrier (Dual Career) elemeinek megismerése, amely erősíti e két koncepció alkalmazását.

Az élsportolók szocializációja alapján a civil életbe való áttérés nem magától megy végbe: egy életszakasz végével szükséges egy teljesen más társadalmi közegnek való megfelelés. Ez a váltás csak fokozatos felkészítés mentén érhető el eredményesen. A munkaerőpiaci kihívás erős megmérettetést jelent az élsportolók számára az érvényesüléshez

szükséges a kompetenciák, képességek folyamatos fejlesztése, a megváltozott feltételekhez való rugalmas hozzáállás.

A sportolókat végigköveti a menedzseri tevékenység a szülőktől kezdve az edzőn át, később a szponzori támogatókon keresztül, jobb esetben menedzserek által. Meghatározó elem viszont a sportolói karrierben az önmenedzselés, amihez megfelelő önismeret társul, amikor a sportoló tisztában van vele, hogy merre tart, mit szeretne elérni és ehhez milyen lépéseket tesz meg. Ezt a tudatosságot továbbviszi a civil életbe, amihez szükséges a pontos célkitűzés, a motiváció, amely meghatározza azt az elérendő célhoz vezető utat. Az önmenedzselés elemei az életvezetés módját határozzák meg. Az élsportolók a sportolás befejezésével, a munka világába való áttérésnél szükséges tovább alkalmazni önmenedzselő tevékenységüket, amelyek sokszor a megváltozott körülmények miatt problémákat okoznak. A menedzsment és az önmenedzsment összetevőivel és módszereinek alkalmazásával nyújt támogatást az eredményes életút eléréséhez.

Sportolói szocializálódás szakaszai, életút szakaszok

A sport általi szocializációban felismerhetővé válik a sportoló környezete, és a személyiségét befolyásoló tényezők. A sportolói életmód kialakulásának megismerésével és hatásainak azonosításával a sportolói életpálya modell eredményesen irányítható a felmerülő problémás időszakokban, az átmeneti helyzetek kezelésében (Konczos et al. 2011).

„A sportszocializáció az a folyamat, amelynek során az egyének elsajátítják a sporttal kapcsolatos szerepeket, a sporthoz kötődő értékeket, normákat, hagyományokat, szokásokat, viselkedési szabályokat, és megtanulnak eligazodni a sportkultúrában.” (Földesiné et al. 2010, 35) Sportolói életszakaszok elemzése mutat rá a szocializáció következtében kialakult viselkedésmódokra, szokásokra.

A szocializáció folyamata, mint a sportszocializáció alapja

A társadalomba való beilleszkedés alapján a gyermek megtanulja a társadalom által elfogadott normákat, értékeket. Megismeri az emberi kapcsolatokat és azok viszonyait, mint a szülő-gyermek-, tanár-gyermek-, edző-gyermek hierarchiai státuszokat.

A szocializáció intézményei: család, oktatási intézmények, kortárs csoportok, média hatása

Az előbbiek befolyása jelentős a sportolóvá váláshoz. A sportba való bekapcsolódás kiemelt, első szakasza a gyermekkor, amely tevékenység folytatódik az egész életcikluson keresztül. A család az első olyan szocializációs közeg a gyermek életében, amely befolyással van rá a sport iránti viszonyának tekintetében is. A sportos szülői modell vagy szűkebb-tágabb környezete mintát nyújt a gyermeknek, melyet követ. A szülői minta ösztönzőleg hat a gyermek tevékenységére, de vannak meghatározó pontjai a családi hatásnak a sportolásra.

Mi az, ami jellemzően meghatározza a sportolóvá válást? Egyik jellemzője a testvéri hatás, hány gyermek él együtt, azok sportolnak-e? A sportágválasztás befolyásolása a gyermek nemétől is függhet, mely szerint azokat a sportágakat részesítik előnyben a szülők, amelyek társadalmilag elfogadottak a lány vagy fiúgyermeknek. A második szakaszban az oktatási intézmények szerepe a kiemelkedő a sportszocializáció folyamatában. Az óvodától kezdve kialakítható a sportra való nevelés tevékenységrendszer. Az intézmények változásával folyamatosan fenntartható a sportolási hajlandóság fejlesztése, motivációs bázisának megteremtése. Ehhez kapcsolódik a testnevelő tanárok, edzők felelőssége, a sport szeretetének átadása, a tehetség kiválasztásától kezdve a szabadidősport széleskörű bemutatásán át.

A serdülőkor új kihívásokat hoz a sportszocializációs folyamatokba, mely gyakran itt törhet meg. Ebben az időszakban megnő a baráti közösségek befolyása, amennyiben ez a sportban van, nem okozhat nagyobb törést a sportkarrierben. Azonban a sporton kívüli közeg veszélyt jelenthet a sportolási aktivitásra, melyet felválthatnak a baráti körben lévő időtöltéssel.

A sportolói előzmények, abban szerzett előnyök hozzájárulnak a fiatalok helyes önértékeléséhez, megítéléséhez, amely hozzásegítheti az egyént tevékenysége fenntartásához. Erre az életkorra jellemzően megjelennek a deviáns viselkedésformák, mint az alkohol, dohányzás vagy drogfogyasztás, amelyek befolyásolják a serdülők egészségi állapotát. A sport prevencióval szolgálhat ezekre a problémakörökre is.

A szocializáció intézményeinek egyik egysége a média, mely nagymértékben alakítja a fiatalok szemléletét, érték- és normarendszerét.

A sportszerepek változnak az idő során, profi sportolóból szabadidő sportoló lehet, esetleg másik sportágban folytatja tovább karrierjét, vagy az élsport befejeztével edzővé, testnevelővé, sportújságíróvá, sportmenedzserre válik. A változás elkerülhetetlen. Az életkor előrehaladtával a sportból kiöregednek, esetleg sérülés miatt vagy egyéb tényezők is befolyásolhatják a sportpályafutás befejezését. Ekkor jelentkeznek azon társadalmi problémák, amelyekkel eddig nem került szembe a sportba szocializálódott személy. A sportoló megváltozott társadalmi közegbe való beilleszkedésének felelőssége a környezet felelőssége is, amelybe beletartoznak az iskola, a tanárok, a szülők, a sportban jelenlévő edzők, vezetők. A munkaerőpiacra való felkészítés, előtte a tanulmányi előmenetel fejlesztése meghatározó jelentőségű, hogy a civil életbe való átmenet könnyebbé válhasson a volt sportolók számára. A sportoló a civil élet átmeneteiben segítségre szorul, ami anyagi és pszichikai támogatást jelent egyaránt.

A sportszocializáció szakaszai tehát:

1. szocializáció a sportolásra
2. A sport, mint nevelési eszköz; szocializáció a sport útján;
3. de-szocializáció a sportból.

Látható, hogy a sport, mint társadalmi alrendszer a társadalom szerves részeként hatással van a gyermek szocializációjára. A sport, mint szocializációs eszköz a fiatalok számára pozitív személyiséggyepek kialakulásához vezet, amelyek más módon kevésbé fejleszthetőek.

A sportolói életpálya sematikus modellje

A sportolói életpálya komplex modelljét vázolja fel Riegler 1996-os tanulmányában, melyet alapnak lehet tekinteni akkor, amikor az utánpótlás-nevelés rendszerét az életpálya modellbe illesztjük bele. A modell kiindulópontja a születés. Ekkor a csecsemő beleszületik egy bizonyos társadalmi viszonyba, és rendelkezik bizonyos előre kódolt genetikai felépítéssel. A mozgás kialakulása minden gyerek lételeme. Az alapvető mozgásadottságok manifesztálódnak, kezdenek megjelenni a testalkati jegyek, kezd kialakulni az alapmozgások iránti igény. Mindezek mellett a fejlődés fontos pontja a pszichológiai háttér kiteljesedése is (Velencei 2012).

Az élsportolók pályafutásuk alatt erős munkatempóban csak a sportra koncentrálnak, minden energiájukat belefektetve vesznek részt a sportéletben. E mellett viszont a civil életből kivonulnak, beburkolóznak egy sportolói életmódba, amely valamiféle biztonságot jelent számukra, hiszen a sport által kijelölt utat követik. Pályafutásuk végeztével elengedik a volt élsportolók kezét, és bekerülnek egy légüres térbe, egy ismeretlen világba. Ilyenkor szükséges a társadalmi segítség, sőt már ezt megelőzően, hogy az élsportolói pályafutás átmenete a civil szférában ne okozzon hatalmas törést életükben és a civil lét kihívásait is olyan sikeresen vigyék végbe, mint a sportolói karrierjükben elért eredményeket. Amit az élsportban olyan jól kivitelezett, azt a civil életben is tudja érvényesíteni. Ehhez viszont fel kell mérni az egyéni sajátosságokat, meg kell ismerni saját előnyeit és az alapján meghatározni a civil karrierjét.

Kettős karrier (Dual Career)

Az élsportolói életút merőben eltér a hagyományos karrierépítéstől. A civil szférában tevékenykedő ember fő tevékenységét gyermekkorban az iskolában töltött idő teszi ki. Először általános ismereteket szerez, majd az érdeklődésének megfelelően képzzi magát tovább, végül a munkaerőpiacon tevékenykedik a szakértelmének megfelelően. Az élsportolónak ezzel szemben már az általános iskolában beletartozik napi rutinjába a sporttevékenység is, ami a sportsikerekkel csak fokozódik. A szabadidő eltöltése is a versenyekkel telik és teljes mértékben lefoglalja a sporttevékenység üzése és a hozzá tartozó környezet. Az iskolai jelenlétet megtöri az edzőtábor, a versenyekre való felkészülés, utazás. A sportoló iskolai előmenetelében támogatásra szorul, hogy hátrányok nélkül tudja folytatni tanulmányait és hasonló szinten tudja tartani ismereteit, mint nem sportoló iskolatársai. Az élsportolónál több életszakaszban megszakadhat a tanulmány, ahol segíteni kell a tovább lépésben és olyan megoldást kell találni számukra, amely a tanulás és a sportolás közti összhangot megteremti. A sportolók tanulmányaikban motivációvesztés következhet be, amely az életútjuk kárára válhat. Ekkor szükséges a kettős karrier vezetésének tudatosítása, felismerése, a sportoló és a környezete kölcsönös bizalom alapuló kommunikációja (Konczosné 2007), az esetleges mentorprogramok, amelyek megoldást mutathatnak a későbbi civil életükhöz. A sportolói karrier nem tart örökké, bármilyen sérülés, jogi-, szervezeti-, támogatásbeli háttér megszűnésével megváltozhat és hirtelen sportolóból civil személlyé válhat.

De maga a sportolói élet is véget ér bizonyos kor elérésével, akkor is, ha semmilyen egyéb körülmény nem szól közbe a karrierjébe. Rugalmasan kell kezelni az átváltást, melyhez akkor már megalapozott iskolai végzettség szükséges, hogy folytatható legyen a sikeres életút a civil társadalomban.

Jelentős a sportolók számára felismerni a sporton kívüli karrier időben való tervezésének, építésének fontosságát. A kettős karrier kérdéskörében különösen nagy felelősségük van a szülőknek, edzőknek, tanároknak, klubvezetőknek, sportági szövetségnek a sportoló civil pályájának időbeli alakításában, hozzásegítésében.

Kettős karrier a sportban

A kettős karrier meghatározására az Európai Bizottság által alapított szervezet az European as Student (EAS) definícióját használjuk. „A kettős karrier a magas szintű versenysport és az oktatásban való részvétel kombinációja abból a célból, hogy a sportkarrier után az egykor sportolók képességeinek és képzettségüknek megfelelő munkát találjon a munkaerőpiacon.” Az élsportolók közössége két döntő életesemény következtében válik ketté, amikor a középiskolából kikerülnek, egyik része a munka világába indul, a másik része a felsőoktatásba. Egyes sportolók csak magának az élsportnak élnek és nem jelennek meg a civil szférában és a felsőoktatásban sem. A munkaerőpiacra lépés következtében jelentős problémákkal szembesülhet a sportoló, ha nem készül fel időben a sportolói életút utáni időszakra. Munkatapasztalat és képzettség hiányában jelentős hátránnyal szembesülnek a volt sportolók a munkaerőpiacon, hiszen a civil életben a sportolói teljesítmény kevésbé jelent előnyt. Ezért is jelentős, hogy időben elkezdje építeni jövőbeni civil karrierjét a sportoló, mivel sportpályafutásának sok befolyásoló tényezője lehet, akár sérülés vagy egyéb körülmény, ami miatt be kell fejeznie ezt a tevékenységét. Amennyiben időben elkezdi építeni civil pályáját, akár a képzettség megszerzésével, később a munkaerőpiacon előnyösebben érvényesül.

A kettős karrier jelentőségét erősítve 2004-ben alapították meg az európai kettős karrier társaságot az Európai Bizottság támogatásával az EAS-t. Az EAS kezdeményezésére számos szervezet foglalkozik a kettős karrier gyakorlati alkalmazásával, kutatásával.

A kettős karrier kiépítésében részt vesz a Nemzetközi Olimpiai Bizottság is, amely az Adeccoval (Nemzetközi Emberi Erőforrás Menedzsment Szervezet) közösen indította el 2005-ben a NOB Sportolói Életút Programot (Athletes Career Programme – ACP). A kezdeményezés

sportolók támogatását hivatott biztosítani képzésekkel és forrásokkal, amely a mindennapi életben szükséges készségek, képességek fejlesztését segíti elő, amellyel sikeresebben léphetnek majd a munkaerőpiacra. A program támogatást nyújt a sportolók mellett az őt körülvevő csoportoknak, mint az edzőknek, oktatási intézményeknek, sportszövetségeknek. A NOB meghosszabbította együttműködését az Adecco-val a 2012 és 2020 közötti időszakra és meghatározták a fő prioritási területeket, melyek a következők:

1. oktatás; 2. az élethez szükséges képességek, készségek fejlesztése; 3. foglalkoztatás, munkavállalás.

Az Európai Unió vonatkozó szakpolitikája, a sport hazai és európai dimenziója

Kettős életpálya modell intézményi és szakpolitikai háttere

Az Európai Unió előírása alapján, Magyarországon már a sporttörvény is előírja a kettős életpálya modell alkalmazását a sportolók vonatkozásában, amellyel segítik őket a sportban és a tanulmányaik végzésében egyidejűleg. Országos szervezetek, intézmények (Magyar Olimpiai Bizottság, Magyar Diáksport Szövetség, Sportági szakszövetségek, felsőoktatási intézmények) támogatják az egyetemi sportélet kialakítását, élsportolóink megtartását a felsőoktatási intézményekben, illetve a sportpályán. Ennek érdekében programokat dolgoztak ki ezen szervezetek, felsőoktatási intézmények, segítve élsportolóinkat az élsport üzésében és ezzel egyidejűleg felsőoktatási tanulmányaikban. Az olimpiai kerettagok számára a „MOB életút-program” biztosítja a kettős karrier lehetőségét a legmagasabb szinten és ösztönzi a tanulmányok folytatását. A sportolói életpálya modellben a tanulmányi támogatás segíti a sportolói karrier befejezésével az elhelyezkedést a munkaerőpiacon. A felsőoktatási intézmények számára is fontos, hogy milyen hallgatók vesznek részt képzéseiken, a sikeres élsportoló vonzó közeget teremt a leendő és a már diákok számára az intézményválasztás szempontjából. Az ismert, sikeres sportolók növelik az intézmény hírnevét, amiért az intézmények ösztönzik a sportoló hallgatók jelenlétét iskoláikban.

Dual Career nemzetközi szinten

Európai szinten megmutatkoztak a törekvések a sporton keresztül történő nevelés erősítésére, amely alapján 2004. évet szentelték a program elindítására. A sport, oktatás, nevelés hármas európai uniós dimenziójának erősítését tűzték ki célul az Európai Bizottságban. A terület érintett témái például az élsportolók tanulási problémáinak segítése, a sportbeli önkéntesség népszerűsítése. Az Európai Unió első sporttal kapcsolatos megmozdulása 2007-ben kiadott Fehér könyv a sportról című kiadványában fogalmazódott meg, amely irányelveket tartalmaz tagállamai számára a sportfejlesztési stratégiák kidolgozására, fejlesztésére. A publikációval az Európai Unió megalkotta a Pierre de Coubertin akciótervet, amely egy hosszú távú stratégia kezdete és a sporttal kapcsolatos politikaalkotás első lépéseit mutatja be. Jelentős dokumentum a sport területén a Lisszaboni Szerződés, amelynek hatálybalépése a 2007-es aláírást követően 2009-ben valósult meg. A szerződés a kettős karrierre nem tért ki, de fontos az Unió sportfejlesztése szempontjából. 2009-től az Európai Unió több forrást is megnyitott a sport fejlesztése érdekében, amely elősegítette a kettős karrier kiépítését hazánkban is. A Sport Európai Dimenziójának Fejlesztése című 2011-es publikációban, amely az európai bizottsági közleménye, szerepet kapott a kettős karrier kérdése. A 2014-es tervezet alapján a sport számára költségvetési keretet kell biztosítani. A Bizottság felhívást intéz a sport és oktatás együttes fontosságára, a fiatal élsportolók lehetőségeinek biztosítására a magas minőségű oktatási képzésre a sportolói karrierjükkel párhuzamosan. (Az Európai Unió jogszabályainak és kiadványainak weboldala)

Az EU a kettős karrier programban az alábbi szempontokat tartja fő kihívásnak:

- A fiatal sportolók védelmének fejlesztése az oktatásban, különösen a korai specializációs szakaszában, nem elhanyagolva a fogyatékkal élők sportját.

- Az egyensúly megteremtése a sportedzések és az oktatás között, valamint később az edzés és a foglalkoztatás között.
- A karrier befejeztével a sportolók támogatása, és a sportkarriert korábban elhagyók segítése. (Dual career guidelines EU)

A 2011 májusában elfogadott sport munkaterv kidolgozásakor (a 2011–2014-es évekre vonatkozó) az Európai Unió Tanácsa határozatban írta elő, hogy egy, a kettős karrierre vonatkozó uniós iránymutatásokat tartalmazó dokumentumot kell kiadni 2012 végéig. (A Tanács dokumentumainak nyilvántartása) Az iránymutatások 2012-ben kerültek nyilvánosságra. Az Unió egyre nagyobb figyelmet fordított a kettős karrier kiépítésének támogatására. A javaslatok végrehajtásának magyarországi első lépése az angol nyelven kiadott iránymutatások magyarra fordítása a TÁMOP 6.1.2/11/2-2012-0002 kódszámú projekt keretében történt meg. Ezzel Magyarországon is elkezdődött a kettős karrier kiépítése.

A 2014–17-es uniós sport munkaterv új szakértői csoportot hozott létre az oktatás, képzés, foglalkoztatás és önkéntesség témájában. „A sport területén az emberierőforrás-menedzsmenttel foglalkozó szakértői csoportja” ajánlásokat dolgoz ki 2016. második félévére a fiatal sportolók foglalkoztathatóságához való hozzájárulásáról, valamint a sport területéhez kapcsolódó munkaerőpiacon való álláshely teremtéséről. Jelentést készít a sportolók kettős karrierjére vonatkozó uniós iránymutatások végrehajtásával kapcsolatos helyzetről 2017. első félévére. (A fizikai aktivitás és a sport magyarországi dimenzióinak feltárása, TÁMOP-6.1.2/11/2-2012-0002) Ezek a dokumentumok jelentik az alapjait a 2014–2020 költségvetésnek.

Kettős Karrier „Jó gyakorlatok”: a kettős karrierben részt vevő intézmények, szervezetek bemutatása

Magyar Olimpiai Bizottság (MOB) – MOB Olimpikon Életút Program

„A Magyar Olimpiai Bizottság elnöksége 2002. július 12-i ülésén úgy határozott, hogy az olimpiai válogatott keretek tagjai és az „olimpiai reménységek” kategóriájába tartozó sportolók karrierjének és a civil életre való felkészülésének összehangolása érdekében létrehozza az Olimpikon Életút Program elnevezésű támogatási rendszert.” (MOB Olimpikon életút program)

A Program keretszerződését a MOB elnöke és a felsőoktatási intézmények képviselői írják alá négyéves ciklusokra. 2013-ban a MOB elnöke 33 felsőoktatási intézménnyel kötött keretszerződést. A program résztvevői olimpiai kerettagok, akiknek szükséges a sportszövetségük támogatása. A kedvezmények nem automatikusak, hanem a résztvevők által igényelhetők.

Nemzetközi „Jó gyakorlatok”

Az Európai Unió iránymutatásának dokumentumában olyan szervezetek programjait említi, mint például a NOB, az UEFA, a Team Denmark vagy épp a Talented Athlete Scholarship Scheme (TASS) Nagy-Britanniából (EU Guidelines on Dual Careers of Athletes).

Az Egyesült Királyságban Talented Athlete Lifestyle Support (TALS) (tehetséges sportolók életstílusát támogató szervezet) nevű szervezet fejlesztette ki a kettős karrier képzését Talented Athletes Scholarship Scheme (TASS) (Tehetséges sportolók ösztöndíj rendszere) által. A képzés biztosítja a szükséges szakmai képességfejlesztést (pl. edzők, menedzserek) és irányt mutat és támogatást ad a sportolóknak a kettős karrier kiépítéséhez. A képzés része a Folyamatos Szakmai Fejlődés stratégiának. Gyakran jelent gondot a sportszakemberek elhelyezkedése, képzése, hiszen sok edző másodállásban végzi edzői munkáját. Ezért van szükség olyan átfogó programra, amely a képzést megfelelő pozícióval köti össze vagy segítséget nyújt azon a képességek megszerzésében, amely hozzásegíti a korábbi élsportolót,

hogy teljes munkaidőben tudjon sportszakmai tevékenységével foglalkozni és ez megfelelő finanszírozást biztosítson számára. (EU Guidelines on Dual Careers of Athletes Recommended Policy Actions in Support of Dual Careers in High-Performance Sport)

Franciaországban minden regionális képzési központnak alá kell írnia egy általános megállapodást az oktatási struktúráról, ahol sportolók vehetnek részt az egyetemi oktatásban. A megállapodás célja, hogy megkönnyítse a sportolók számára a felkészülést, személyre szabottan tervezhessék a vizsgáikat, figyelembe véve versenyeik idejét, és biztosítva legyenek a különórák számukra.

A labdarúgásban az UEFA klublicenc rendszer felkéri a klubokat, hogy biztosítsák, hogy minden ifjúsági játékos részt vegyen a fiatalok fejlődését biztosító programban, amely lehetőséget ad a kötelező iskolai oktatáson való részvételre a nemzeti jog szerint. (Dual career guidelines EU)

Life Long Learning (LLL)

Az Európai Bizottság a jó kormányzás jegyében „arra ösztönzi a munkaadókat, a sportolókat és a sport- szakembereket, hogy az európai társadalmi párbeszéd keretében fejlesszék a munkaügyi kapcsolatokat” (EU honlap, 2014). Az európai szakpolitikákkal és tervezett stratégiákkal összhangban a szakemberek kidolgozták a Lifelong Learning-et, az egész életen át tartó tanulást szolgáló stratégiát a sportolók számára (LLL Sport). A tanulmány célja, a munka világa és a képzés összekapcsolása a munkaerő számára, pátképes tudás, képzés biztosítása. A LLL Sport stratégiája a munkavégzést állítja központba, amely meghatározza azokat az elvárásokat, amelyekre a munkavállalónak szüksége lehet. A munkakörök normáit szakemberek és munkáltatók közösen dolgozták ki, amely normák meghatározzák a tudás, a képesség, a kompetenciák igényét az adott területen.

Az élsportolók civil életpályájában lényeges területe a munkaerőpiac által megkövetelt kompetenciák fejlesztése, amelyek segítik őket az elhelyezkedésben, alkalmazkodásban. A sikeres életpálya igényli a LLL jelenlétét, amelyben viszont az érintetteknek is jelentős szerepük van. Az oktatásban résztvevő intézményeknek ismerni kell a munkaadók által elvárt, a munkavégzéssel kapcsolatos teljesítés/teljesítmény szintjét és az ahhoz szükséges tudás-, képesség- és készségelemeket. Csak akkor tudnak megfelelő hatékonyságú képzést biztosítani, ha tisztában vannak a követelményekkel. Ehhez folyamatos együttműködés szükséges a munkaadókkal. (A fizikai aktivitás és a sport magyarországi dimenzióinak feltárása, TÁMOP-6.1.2/11/2-20120002)

Az Európai Unióban a figyelem középpontjába a célok között az európai gazdaság versenyképességének erősítése is áll azáltal, hogy az oktatás mozgósítsa az emberi erőforrásokat, figyelembe véve a modern technológia kihívásait egyaránt.

Az élethosszig tartó tanulás magyarországi stratégiája – összhangban az LLL európai koncepciójával – a tudás és a tanulás tágan értelmezett fogalmát – az egyéni kompetenciafejlesztést állítja a középpontba.

A sportági stratégiák és a sportolói életpálya modell

A Sport XXI. Nemzeti Sportstratégiáról szóló országgyűlési határozatot 2007-ben fogadta el a parlament ötpárti egyetértéssel. A sportstratégia preambuluma a következőképpen fogalmaz: „Az Országgyűlés figyelemmel arra, hogy a sportolás kiemelkedően hozzájárul a népesség mentális és fizikai egészségi állapotának javításához, és sajátos funkciói révén eszköz az egészséges társadalom megteremtéséhez, a közösségi kapcsolatok fejlesztéséhez, a népesség gazdasági aktivitásának előmozdításához, a nemzeti értékek, és az önbecsülés erősítéséhez, valamint az esélyegyenlőség megteremtéséhez és javításához...”. A kormányváltást követően hangsúlyossá vált az a kormányzati szándék, hogy a sport stratégiai ágazattá váljon. Átalakult a sport kormányzati és szakmai irányítási rendszere, és a sportfinanszírozásban a programfinanszírozás irányába történtek változások. A módosított sporttörvény és az új

sportstratégia, továbbá az EU sportpolitikai irányvonal-változásai szükségessé teszik a bátrabb és tudatosabb stratégiai tervezést, és az átláthatóbb és ellenőrizhetőbb megvalósítást. A Sportstratégia strukturált formában vázolja fel a magyar sport fejlesztési irányait és területeit 2007–2020-ig terjedő időszakra vonatkozóan.

A sport stratégiai ágazattá válásában szükséges a pontos célmeghatározás, a stratégia kidolgozása, hiszen a kitűzött célterületek viszonylatában lehet fejleszteni, építeni. A politikai háttér biztosított, a stratégia kidolgozásának irányzatai készek arra, hogy végrehajtsák azokat. Az Európai Unió és a Magyar Kormány az alapelveket megalkotta, a végrehajtó szervek felé ajánlással élt és konkrét intézkedésekkel ösztönözte a sportágakat a stratégiájuk kidolgozására (Faragó 2015).

Eredmények

A tehetségmegtartó erő

A versenyképesség egyik meghatározó területe a humán erőforrás menedzsment, amely hatékonyságának a tehetségmenedzsment lényeges folyamata. A vállalatoknak immár létszükséglet a tehetséges munkaerő bevonása és annak megtartása, amire különféle stratégiákat dolgoznak ki. A tehetségmegtartó erő a vállalatok területiségében a régió jelenti az aktív munkavállalók fellelhetőségét, hiszen a régióban élő, dolgozó személyek formálják a társadalmi gazdasági folyamatokat. A regionális térszerkezet alakulására hatással vannak a vállalatok, és a régióban élő, munkálkodó személyek, amelyek alakíthatják is ezt a térszerkezetet a társadalmi gazdasági erőviszonyuk alapján. A korábbi területiség átalakulásával új gazdasági súlypontok alakulnak ki, újraalakulnak, a gazdasági fejlődés új tényezője a tudás alapú gazdaság válik (Rechnitzer 2008). A munkanélküliség, a munkahelyteremtés, a vállalatok számára kulcsterület, hiszen a gazdaságos működés feltételeként jelenti számukra. Így a vállalatoknak szükségessé válik, hogy tehetség modellt alkossanak meg, amivel a humán tőke kockázatukat tudják csökkenteni (Konczosné 2013).

A sportolói tehetség és a sportban kialakult szocializáció a személyiségjegyekre is hatással van, amely a munkaerőpiacon is érvényre jut. A vállalatok versenyképességét, humán tőke menedzsmentjét a sportolói bázis erősíti, de ehhez megfelelő kettős karrier támogatás szükséges. A sportolói kettős karrier kialakításának felelőssége a sportolóé, a szülőké, a sportegyesületé, a sportszövetségé és továbbá az önkormányzaté, amennyiben a tehetségmegtartó erejét növelni kívánja. Egységes országos sportolói életpálya modell kiterjesztésével pedig kormányzati szerepvállalásként jelenik meg.

Életpálya modell

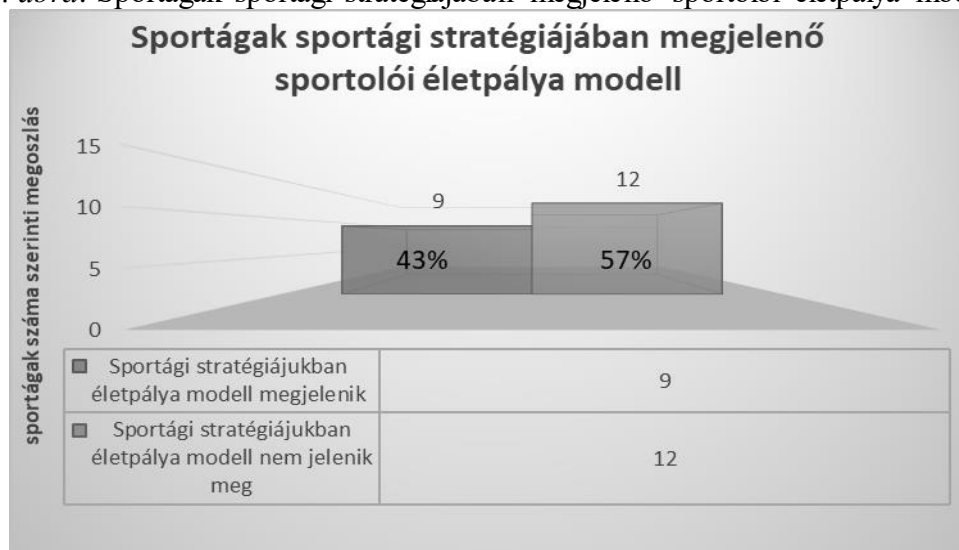
A korábbi régiós kutatások alapján (Faragó–Konczosné 2017) sportvezetőkkel készült interjúban a régió tehetségmegtartó erejét mértük fel, amelyben kirajzolódott a hazai sportélet regionális tehetségmegtartó erejének mivolta. A rendszerváltás előtt az egyesület mögött álló szervezeti egység életpálya modellt nyújtott a sportolóknak. Ez a városnak is kedvező volt, mert a tehetségmegtartó erőt növelte. Aki csak a sportra épített a karrierje tekintetében, annak nehezebben alakult a helytállás az élsport utáni életszakaszban. Az iskolázottság meghatározó az életpálya modellben. A sportvezetőkkel készült interjúk alapján a város sportpolitikájában az élsportolók életpálya modellje ma kevésbé jelenik meg. A vállalatok, akik a sportolókat szponzorálják, nem jelentenek biztos háttérrel a sportolói élet utáni munkaerő bázisban, a humántőke erősítésében. Ennek kidolgozása és működtetése a városvezetés sportstratégiai irányultságán múlik.

Sportágak sportágfejlesztési stratégiájának értékelése a kettős karrier megjelenése szempontjából

A 16 kiemelt sportág és az öt látványsport sportstratégiájának elemzésénél jelentős különbségek mutatkoztak a stratégiák kidolgozottságában. Többnyire nyilvánosan nehezen fellelhető a sportági stratégia, egyes sportágak pedig nagyvonalakban határozták meg a jövőképüket és a fejlesztési irányvonalat. Ennek ellenére fellelhető volt néhány sportág esetében a precíz, kidolgozott sportágfejlesztési stratégia, amely részletesen kitért a sportág helyzetértékelésére, a fejlesztési irányokra, lehetőségekre és akár az élsportolói életpálya modell megjelenítésében.

A kutatásunk eredménye szerint a sportágak 43%-a rendelkezik a sportági stratégiájában kimondottan a kettős karrier fejlesztési irányairól (1. ábra).

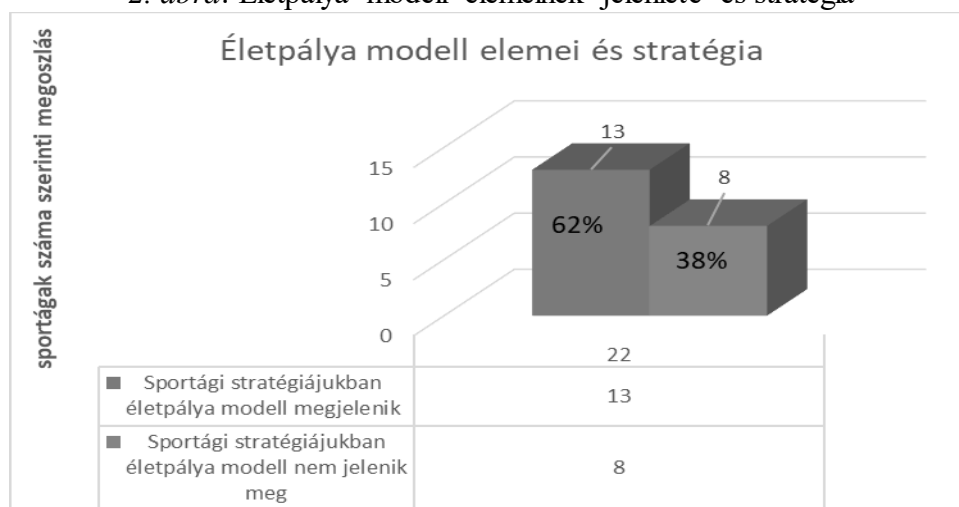
1. ábra: Sportágak sportági stratégiájában megjelenő sportolói életpálya modell

Forrás: Saját szerkesztés

Ha az értékelésbe csak azokat a sportágakat vonjuk be, amelyeknek a stratégiájában fellelhetőek az élsportolói életpálya modell elemei (szakemberképzés, oktatási előmenetelben való támogatás, tehetséggondozás továbbtanulási aspektusai), akkor 62% azon sportágak aránya, amelyeknél már fellelhetőek az élsportolói életpálya modell elemei a sportágfejlesztési stratégiában (2. ábra).

2. ábra: Életpálya modell elemeinek jelenléte és stratégia

Forrás: Saját szerkesztés

A vizsgálatban részt vevő sportágak sportági stratégiáját vizsgálva és a gyakorlatot látva, elmondható, hogy az irány kedvező. A gyakorlati megvalósításban még nem értük el hazai szinten, hogy hatékony működésről beszéljünk. A kezdeti lépések, az élsportolói kettős karrier stratégiában való megjelenése predesztinálja, hogy jó irányba haladunk. Az élsportolók életpálya modellje nem csak hazánkban jár gyerekcipőben, az Európai Unióban is még csak javaslatokat fogalmaznak meg ebben a kérdésben.

Összegzés, javaslatok

Nemzetközileg és a tudományos területen egyre erősebben megjelenő élsportolói életpálya modell a modern kor problémájára keresi a megoldást. A korábbi állami, ipari háttérű sportfinanszírozás és sportolói támogatás, amely a sportolói karrier utáni időszakot is felölelte, már a múlt. A jelen kor kihívása az az élethelyzet, amely az élsportolóknál jelentkezik, miután a sportolói pályájuk véget ér és a munkaerőpiacra kell kilépniük. Számukra ez a szituáció hátrányos, hiszen munkatapasztalat hiányában negatívan hat a munkáltatói érdekekre. Az élsportolói karrierépítés lényeges eleme az, hogy ne engedjük el a tehetséges sportolóink kezét a sportpályafutásuk végeztével, hanem adjunk esélyt arra, hogy a munkaerőpiacon is olyan sikeresek lehessenek, ahogy azt a sportban tették. Így a település, az ország tehetségmegtartó erejét fokozzuk, a versenyképességet a humántőke erősítésével, mint sportolóval növeljük. A hazai életpálya modell kialakításában nem kimondottan csak a sportági szakszövetségeknek van felelőssége. A kettős karrier kiépítését akár önkormányzati, régiós, és országos szinten kidolgozott programmal lehetséges megvalósítani.

Irodalom

2004. évi I. törvény a sportról

Csirszka J. (1966): *Pályalélektan*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest.

EU Expert Group (2012): *EU Guidelines on Dual Careers of Athletes Recommended Policy Actions in Support of Dual Careers in High-Performance Sport Approved by the EU Expert Group "Education & Training in Sport" at its meeting in Poznań on 28 September 2012*

European Commission (2011): *Staff working document sport and free movement Accompanying document to the communication from the commission to the european parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions Developing the European Dimension in Sport COM(2011) 12 final, SEC(2011) 67 final, SEC(2011) 68 final*

Faragó B. (2015): *Élsportolók életpálya modelljei*. Campus Kiadó, Budapest.

Faragó B., Konczosné Szombathelyi M. (2017): Social evaluation of sport on the way of local development. In: Bukor J., Korcsmáros E. (eds.) *A Selye János Egyetem 2017-es "Érték, minőség és versenyképesség - a 21. század kihívásai" Nemzetközi Tudományos Konferencia Tanulmánykötete*, Zborník medzinárodnej vedeckej konferencie Univerzity J. Selyeho p. 75–85.

Földesiné Szabó Gy., Gál A., Dóczy T. (2010): *Sportszociológia*. TF, Budapest.

Konczos Cs., Ozsváth K., Ihász F., Szakály Zs. (2011): A sport és nem sport orientált képzésben résztvevő egyetemi hallgatók élettani és teljesítmény mutatóinak összehasonlítása. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 2. 49. o.

Konczosné Szombathelyi M. (2007): Kommunikációs ismeretek. Universitas-Győr Kht, Győr.

Konczosné Szombathelyi M. (2013): Tehetségmenedzsment, avagy a HR felelőssége In: Róbert Péter (szerk.): *Gazdaság és morál: tiszta társadalom, tiszta gazdaság*. 2012. június 12-i Kautz Gyula Emlékkonferencia válogatott tanulmányai. Győr.

- Rechnitzer J. (2008): A regionális fejlődés új erőforrása: a tudás In: Baranyi B., Nagy J. (szerk.) *Regionalitás, területfejlesztés és modernizáció az Észak-alföldi régióban*. Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma; Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja. 31–44. o.
- Riegler E. (1996): *Az általános edzésmélet és módszertan alapjai*. TF jegyzet. Budapest.
- Velencei A. (2012): *Társadalmi esélyegyenlőtlenség az utánpótlás korú sportolók körében az államilag finanszírozott programokban résztvevők esetében*. Doktori értekezés. Semmelweis Egyetem Sporttudományi Doktori Iskola Sport- és Társadalomtudományi Program, Budapest.

Internetes források

- <http://sportmenedzsment.hu/wpcontent/uploads/2014/06/Oktatas-kepzes-es-kepesecek-a-sportbanes-sportoloi-kettos-karrier-a-kozes-felsőoktatásban-brosúra.pdf> (A fizikai aktivitás és a sport magyarországi dimenzióinak feltárása TÁMOP-6.1.2/11/2-20120002), Letöltés: 2016.10.15.
- <https://mko.gy.jogtar.hu/?page=show&docid=A07H0065.OGY> (Sport XXI. Nemzeti Sportstratégiaáról szóló 65/2007. (VI. 27.) OGY határozat) Letöltés: 2017.09.24.
- <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/11/st09/st09509-re01.en11.pdf> (Dual Career, A Tanács dokumentumainak nyilvántartása) Letöltés: 2017.08.02.
- <http://www.nefmi.gov.hu/download.php?docID=415> (A Magyar Köztársaság Kormányának Stratégiája az Egész életen át tartó tanulásról, 2005) Letöltés: 2017.06.15.
- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0012:FIN:HU:PDF> (A sport európai dimenziójának fejlesztése. Az Európai Unió jogszabályainak és kiadványainak weboldala: Európai Bizottság: A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának) Letöltés: 2016.09.11.
- <http://www.dualcareer.eu/pages/about.html> (EAS, Kettős karrier) Letöltés: 2017.07.05.
- http://ec.europa.eu/assets/eac/sport/library/documents/dual-career-guidelines-final_en.pdf (Dual career guidelines EU Expert Group, Európai Bizottság, Oktatásügyi és Kulturális Főigazgatóság Európai Unió, EU Guidelines on Dual Careers of Athletes, 2012, Poznan) Letöltés: 2017.08.22
- <http://www.mob.hu/tamogatasi-osszegek> (Kettős karrier programok MOB) Letöltés: 2017.07.15.
- http://www.eletpalyatervezes.blogspot.hu/p/blog-page_1.html (Lifelong Guidance) Letöltés: 2017.08.15.
- <http://www.sportmenedzsment.hu> (Oktatás, képzés, képesítés és kettős karrier a sportban, A fizikai aktivitás és a sport magyarországi dimenzióinak feltárása, TÁMOP-6.1.2/11/2-2012-0002 kódszámú projekt) Letöltés: 2017.08.02.
- <http://www.mob.hu/adatlap/olimpikon-eletut-program> (Olimpikon Életút Program) Letöltés: 2017.08.22.